

ARTICULUS VI.

In quibusnam actibus sit homo
generatim liber.

101. Ostendimus in præcedenti articulo libertatem homini inesse in multis actibus; nunc operæ pretium est quædam assignare genera operationum, quarum respectu sit, vel non sit homo liber. Qua in re illud probe notandum venit, quoniam inter prærequisita voluntatis ad operandum recensetur prævia cognitio et propositio objecti, ex duplici generatim capite libertatem deficere in actu voluntatis posse, primo ex defectu iudicii vel cognitionis requisitæ, ac deinde ex habituine ipsius voluntatis ab objectum.

PROPOSITIO 1.^a Homo non est liber in illis actibus, qui non possunt dirigi iudicio rationis, sufficienter rem considerantis.

Probat 1.º ex communi hominum sensu, indicatis variis generibus aut statibus hominum libertate carentium, quales sunt pueri nondum rationis usum adepti, furiosi, ebrii, amentes ac somniantes, in quibus licet adsint operationes intellectus, et consequenter etiam voluntatis, nam sæpe ratiocinantur de objectis spiritualibus; nihilominus nulla est libertas ex communi sententia, quia nempe iudicium illorum non satis firmum et expeditum est ad res discernendas (1). Ob eandem rationem Theologi morales communiter docent motus, quos vocant *primo-primos*, non imputari, quia, cum præveniant omnem rationis deliberationem, liberi esse non possunt. Itemque concupiscentia, quam dicunt antecedentem, et etiam metus interdum, perturbando penitus iudicium rationis, possunt tollere libertatem actus, et consequenter imputabilitatem ejus; quamvis generatim non eo usque progrediantur, ideoque plerumque dicuntur a Theologis non tollere, sed imminuere duntaxat voluntarium ac liberum (2).

(1) Vide *Psycholog.* vol. 2.us, num. 343, pag. 1143. seqq.; num. 358, pag. 1177. seqq.

(2) Vide S. Thom. 1. 2. quæst. 10, art. 3; quæst. 73, art. 6; quæst. 77. art. 1. 2, 6, 7.

Homo non est
liber in illis
actibus,
qui non possunt
dirigi iudicio
rationis,
rem sufficienter
considerantis.

Et pro gradu, quo per concupiscentiam et metum imminuitur libertas, imminuitur quoque imputabilitas. Quandoque autem passio non solum imminuat, sed etiam penitus libertatem actus auferat, valde arduum erit definire; nec potest nisi ex adjunctis bene perpensis iudicari, quando passio ita perturbaverit mentem, ut non possit hic et nunc sufficiens iudicium de natura et moralitate actus efformare. Quod quidem in magnis patrandis criminibus et circa actus in generalioribus notioribusque legis naturalis principiis contentos, rarissime videtur accidere; et in homine cæteroquin sano, vix nisi in casu aliquo subitaneo et inopinato.

Prob. 2.º a priori. α) Quia cum omne liberum sit voluntarium, actus liber necessario supponit præviam cognitionem finis vel boni, quæ requiritur ad rationem voluntarii. Ergo actus, qui tendunt versus aliquod objectum, liberi esse nequeunt, saltem respectu earum rationum objectivarum vel formalitatum, quæ ex defectu cognitionis aut sufficientis advertentiæ nequeant dici voluntaria. β) Præterea etiamsi adsit cognitio sufficiens ad constituendum actum voluntarium, potest hic non esse liber, si nequeat illa satis rem secundum veritatem iudicare, nec bonum a malo discernere, nec adjuncta, quæ ad rem spectant, prout oportet, considerare, ut appareat, quid conveniat, vel non conveniat. Qui enim in eo statu constitutus est, ut *nequeat* de his, quantum satis est, iudicare, planum est, quod non *possit hic et nunc* habere cognitionem requisitam ad hoc, ut voluntas indifferentiam suam activam exerceat circa objectum.

Non desunt tamen quidam scriptores (1), qui distinguunt inter libertatem physicam et moralem, negent quidem hanc secundam pueris et amentibus, immo et somniantibus, sed concedant primam, quæ, quamvis non sufficiat ad merendum vel demerendum, satis sit, ut operationes aliquæ vere dicantur esse in eorum potestate: cui sententiæ

Utrum in
pueris et
amentibus et
somniautibus
adsit libertas.

(1) Corduba et Victoria apud Salas (In 1.^{am} 2.^e tract. 1, disp. 1, sect. 1, num. 3; Molina (*Concord.* quæst. 14, art. 13, disp. 2, ad 2.^{am}), Hurtado, Granada et Pontius Scotista apud P. Quiros (*Curs. philos.*, tract. 4 de anim., disp. 88, sect. 2, num. 14), ac denique P. Soarez lusitanus (*de anim.* tract. 6, disp. 2, sect. 2, paragr. 6, num. 108, 109.)

favet ipsemet P. Suarez, cum docet amentes, «licet.... non possint exercere judicia practica in ordine ad mores honestos aut pravos, quia cognitio honestatis requirit perfectum rationis usum et integrum iudicium», posse «tamen habere iudicium practicum de re ut hic et nunc operabili et conveniente sub aliqua inferiori ratione, ut est ratio delectabilis vel ratio convenientis aut disconvenientis animali naturæ, quæ reperitur in sanitate v. g. et utilitate, quæ est in medio respectu talis finis» (1). Verum communior est ac verior sententia, quam tenent cum S. Thoma (2) S. Bonaventura (3) et aliis veteribus PP. Salas (4), Fonseca (5), Azor (6), Quiros (7), Lossada (8), Bartholomæus Medina (9), et alii, negans pueris, ebriis, amentibus et somniantibus quamcumque libertatem, etiam physicam. Et ratio est, quia si in ejusmodi hominibus «datur libertas physica, absurde sequitur: dari quoque libertatem moralem: falsum quippe est, quod non percipiunt bonum honestum, aut malum oppositum, cum amentes non raro disserant de vitiis et virtutibus, et alios hortentur ad honeste vivendum, aut a peccando deterreant, proposito timore Dei, etc. Somniantes etiam non raro sibi proponunt objecta ut moraliter bona et præcepta, vel ut prohibita et peccaminosa; et interdum appetitui resistunt ex motivo honestatis, interdum vero passioni turpi consentiunt non sine quodam conscientie remorsu ex apprehensione peccati. Unde solent in somno se proderi habitus virtutum aut vitiorum, in vigilia acquisiti» (10). Præterea donec ab adversariis ostendatur radix aliqua impedimenti specialis, nulla apparet ratio, cur prædicti homines sufficienter deliberent, ac firmum expeditumque iudicium habeant ad recte ratiocinandum in

(1) Suarez, *Metaphys.* disp. 23, sect. 7, num. 13.

(2) *De verit.* quest. 24, art. 2, ad 1.^{am}; 4.º dist. 9, quest. 1, art. 4, sol. 1.º ad 3.^{am}; 1. 2. quest. 10, art. 3.

(3) 2.º dist. 25, art. 1, quest. 6.

(4) In 1.^{am} 2.º tract. 1, disp. 4, sect. 1, num. 8.

(5) *Metaphys.* lib. 6, cap. 2, quest. 2, sect. 3.

(6) *Instit. Moral.* lib. 1, cap. 9, quest. 7.

(7) *Loc. cit.* num. 15.

(8) *De anim.* disp. 9, cap. 1, num. 13, 14.

(9) In 1.^{am} 2.º quest. 10, art. 3.

(10) Lossada, *loc. cit.* num. 13.

aliis materiis, et non in re morali, cum potissimum in hac non sit magna difficultas, saltem quantum ad notiora quædam dictamina, quæ sponte videntur innoscere, ac familiarissima redduntur disciplina et educatione, immo et naturali mentis evolutione. Atqui tamen communis omnium et certa sententia est in re morali non inesse prædictis hominibus deliberationem et sufficientem rationis usum; secus enim daretur profecto moralis libertas. Ergo neque in aliis materiis admittendum est iudicium ac discretio, quæ satis sit ut physica sequatur libertas. Unum tamen notatum velim, mihi quidem videri in amentibus *monomaniaticis*, qui in uno alterove genere duntaxat insaniunt, in aliis rebus, circa quas sanissimo pollent iudicio, posse dari libertatem.

102. Sed jam quærendum est, in quo actu genere adsit libertas, spectata voluntatis habitudine ad objectum, etiamsi firmum, integrum et expeditissimum præcedat rationis iudicium. Qua in re multorum est sententia, dicentium voluntatem non esse liberam in amore atque intentione finis, sed tantum in mediorum electione. Hæc tamen assertio, prout jacet, nimis vaga est, et potest habere verum ac falsum sensum. Quare ut distinctius et accuratius loquamur, in primis oportet animo recolere duplicem illam libertatem et necessitatem, quoad specificationem et quoad exercitium, itemque divisionem finis in proximum vel particularem et ultimum seu universalem. Finis particularis est «quodlibet bonum privatum, quod propter se amatur, ut sanitas vel scientia: ultimus vero dicitur ipsa felicitas hominis, sive hæc constituatur in aliqua re determinata, sive in communi sumatur, vel sub formali ratione beatitudinis absolute, vel sub universaliori ratione boni in communi» (1).

103. PROPOSITIO 2.^a Voluntas circa finem ultimum sub universalis boni vel felicitatis ratione non habet libertatem quoad specificationem, sed tantum quoad exercitium.

Probatur prima pars: *Voluntas circa finem ultimum non habet libertatem quoad specificationem* 1.º *Experientia, quia,*

(1) Suarez *Metaphys.* disp. 10, sect. 8, num. 8.

In quo actu
genere
adsit libertas,
spectata
voluntatis habi-
tudine
ad objectum.

Voluntas
circa finem
ultimum

sub universalis
boni vel
felicitatis ratio
ne non habet
libertatem
quoad
specificationem,

sed tantum
quoad exerci-
tium.

ut saepe ait S. Augustinus (1), et norunt omnes, si quis interrogetur, utrum velit esse beatus, nemo est, qui respondeat se nolle. Et idipsum dicatur de bono in communi. 2.º At idem quoque probat manifeste ratio. Etenim non adest libertas quoad specificationem circa illud objectum, in quo nulla mali ratio apprehenditur, sed quod secundum omnem considerationem bonum apparet. Cum enim voluntas nequeat odio habere bonum, sed tantum velle et amare, ut constat ex superius demonstratis (2), reliquum est, ut circa objectum undequaque bonum nequeat exercere nisi actum prosecutionis. Atqui in ratione objectiva boni universalis vel felicitatis nulla potest apprehendi malitia. Ergo.

Probat secundam partem: *Habet libertatem quoad exercitium.*

1.º Experientia, quia quamvis occurrat cogitatio boni in communi vel felicitatis, experiri quisque potest, se non pertrahi ad *actualem* amorem illius, sed posse cohibere actum quemvis voluntatis circa tale objectum. Ergo ratio boni universalis et felicitatis talis est, ut quamvis voluntas, supposito quod velit actum ponere, adigatur ad ponendum actum amoris et non odii, nihilominus possit etiam nullum ponere, seu libera sit quoad exercitium. 2.º Probatur ratione, tum quia potest voluntas avertere cogitationem beatitudinis in communi et boni universalis, quando occurrit, et sic non sequetur actus ipsius voluntatis (3); tum quia licet in ipsa ratione objectiva boni vel felicitatis in communi non deprehendatur ulla malitia, non tamen repugnat, ut ipse actus exercendus circa illa possit apprehendi ut malus, vel minus conveniens, sive quia molestiam, difficultatem aut incommodum aliquod affert, sive quia necessarius non est ad assequendam hic et nunc beatitudinem, etc., unde e converso potest apprehendi ut bona et conveniens ommissio actus hujusmodi (4).

(1) Vide S. August. de Trinit. lib. 13, cap. 4; et de liber. arbitr. saepe.

(2) Vide supra num. 4, pag. 8 seqq.

(3) S. Thom., de malo, quest. 6, artic. unic. ad 7.um

(4) S. Thom. 1. 2. quest. 13, art. 6. Rationem hanc præclare exposuit P. Franciscus Suarez, cum hæc scripsit: «Voluntas quando fertur in objectum, non solum vult objectum, sed etiam virtute vult

Atque hæc est communis Theologorum et Philosophorum catholicorum doctrina, non semel a S. Thoma tradita (1). Quare S. Doctor saepe scripsit voluntatem in actu, quo tendit in felicitatem et bonum in communi, se habere instar naturæ cujusdam, ac determinationem et inclinationem naturalem, a Deo inditam voluntati respectu ejusmodi boni, esse fundamentum et conditionem necessariam ad hoc, ut voluntas utatur sua libertate circa bonorum finitorum et particularium appetitionem. *Natura*, inquit Aquinas, *et voluntas hoc modo ordinata sunt, ut ipsa voluntas quædam natura sit; quia omne quod in rebus invenitur, natura quædam dicitur. Et ideo in*

Inclinatio
naturalis eg-
luntatis
in bonum in
communi est
conditio et
fundamentum
cujuslibet
particularis
appetitionis.

exercitium sui actus, quia est intrinsece voluntarius, ut supra declaratum est; et ideo, ut voluntas necessitetur quoad exercitium, necessarium est, ut homo apprehendat, et judicet tale exercitium hic et nunc ut bonum simpliciter necessarium, ita ut carentia talis actus sub nulla ratione boni apprehendi possit; hoc autem in hac vita nunquam accidit circa aliquem actum voluntatis, ut experientia notum est, et quia nulla est ratio vel occasio talis necessitatis. Quod si quis fingat aliquem ex errore habere hic et nunc tale judicium de aliquo objecto et exercitio actus circa illud, concedam facile ex hypothesi talem hominem necessario operaturum; dico tamen suppositionem humano modo esse impossibilem in homine non stupido, aut qui non careat sufficiente rationis usu. Suarez, *Metaphys.* disp. 19, sect. 8, num. 14.

(1) Vide S. Thom. 1 p. quest. 82, art. 2; 1. 2. quest. 10, art. 2; quest. 13, art. 6; de malo, quest. 6; art. unic. corp. et ad 7.um; de verit. quest. 22, art. 5. Vide etiam Suarez, *Metaphys.* disp. 19, sect. 8, num. 15.

Voluntas, inquit S. Doctor, movetur dupliciter: uno modo quantum ad exercitium actus, alio modo quantum ad specificationem actus, quæ est ex objecto. Primo ergo modo voluntas a nullo objecto ex necessitate movetur; potest enim aliquis de quocumque objecto non cogitare, et per consequens neque actu velle illud. Sed quantum ad secundum motionis modum, voluntas ab aliquo objecto ex necessitate movetur, ab aliquo autem non. In motu enim cujuslibet potentie a suo objecto consideranda est ratio, per quam objectum movet potentiam. Visibile enim movet visum sub ratione coloris actu visibilis: unde, si color proponatur visui, ex necessitate movet ipsum, nisi aliquis visum averiat, quod pertinet ad exercitium actus. Si autem proponeretur aliquid visui, quod non omnibus modis esset coloratum in actu, sed secundum aliquid esset tale, secundum autem aliquid non tale, non ex necessitate visus tale objectum videret; posset enim intendere in ipsum ex ea parte, quæ non est coloratum in actu, et sic ipsum non videret. Sicut autem coloratum in actu est objectum visus, ita bonum

voluntate oportet invenire non solum id, quod voluntatis est, sed etiam quod naturæ est. Hoc autem est cuiuslibet naturæ creatæ, ut a Deo sit ordinata in bonum, naturaliter appetens illud. Unde et voluntati ipsi inest naturalis quidam appetitus sibi convenientis boni: et præter hoc habet appetere aliquid secundum propriam determinationem, non ex necessitate, quod ei competit, in quantum voluntas est. Sicut autem est ordo naturæ ad voluntatem, ita se habet ordo eorum, quæ naturaliter vult voluntas, ad ea, respectu quorum a se ipsa determinatur, non ex natura. Et ideo, sicut natura est voluntatis fundamentum, ita appetibile, quod naturaliter appetitur, est aliorum appetibilium principium et fundamentum. In appetibilibus autem finis est fundamentum et principium eorum, quæ sunt ad finem, cum quæ sunt propter finem, non appellantur nisi ratione finis. Et ideo quod voluntas de necessitate vult, quasi naturali inclinatione in ipsum determinata, est finis ultimus, ut beatitudo, et ea quæ in ipso includuntur, ut est cognitio veritatis, et alia huiusmodi; ad alia vero non de necessitate determinatur naturali inclinatione, sed propria dispositione absque necessitate (1).

104. PROPOSITIO 3.^a Voluntas circa fines particulares bonæque concretæ et particularia libertate gaudet non solum quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem; nisi forte illa ad ipsam naturalem hominis constitutionem spectent, vel sint necessario connexa cum felicitate.

Voluntas circa fines particulares bonæque

Patet ex præcedentis propositionis argumentis; quia vive experientiam sive rationem consulamus, plane comperiemus,

est objectum voluntatis. Unde, si proponatur aliquod objectum voluntati, quod sit universaliter bonum et secundum omnem considerationem, ex necessitate voluntas in illud tendit, si aliquid velit: non enim poterit velle oppositum. Si autem proponatur ei aliquod objectum, quod non secundum quamlibet considerationem sit bonum, non ex necessitate voluntas fertur in illud. Et quia defectus cuiuscunque boni habet rationem non boni, ideo illud solum bonum, quod est perfectum, et cui nihil deficit, est tale bonum, quod voluntas non potest non velle quod est beatitudo. Alia autem quælibet particularia bona, in quantum deficiunt ab aliquo bono, possunt accipi ut non bona; et secundum hanc considerationem possunt repudiari, vel approbari a voluntate, quæ potest ut idem ferri secundum diversas considerationes. S. Thom. 1. 2. quæst. 10. art. 2.

(1) S. Thom. de verit. quæst. 22. art. 5.

homines generatim non apprehendere v. g. scientiam, canonicatum, magistratum, aliave id genus bona, quorum assecutioni inhiant, seu objecta secundum quamlibet considerationem bona, vel necessario connexa cum felicitate, quæ proinde valeant respuere, nedum ab actuali eorum amore vel intentione abstinere. Quod si quis ea per errorem apprehenderet tanquam summum bonum vel beatitudinem suam, jam pro illo desinerent esse fines aut bona particularia, et sic per accidens necessitaretur quoad specificationem (1).

Additum est in propositione, nisi forte ad naturalem hominis constitutionem spectent, vel sint connexa necessario cum felicitate: quia bona ejusmodi, quamvis sint particularia, eadem ferme necessitate appeti solent, ac ipsa felicitas in communi, prout colligitur ex S. Thoma: Non enim, inquit, per voluntatem appetimus solum ea, quæ pertinent ad potentiam voluntatis, sed etiam ea, quæ pertinent ad singulas potentias et ad totum hominem. Unde naturaliter homo vult non solum objectum voluntatis, sed etiam alia, quæ conveniunt aliis potentiis, ut cognitionem veri, quæ convenit intellectui, et esse et vivere et huiusmodi alia, quæ respiciunt consistentiam naturalem: quæ omnia comprehenduntur sub objecto voluntatis, sicut quædam particularia bona (2). Sicut enim quilibet propriam felicitatem naturaliter amat, ita etiam non potest non seipsum naturaliter amare, et consequenter esse, et vivere, et intelligere, vel cognoscere, quæ sunt constitutivum ipsius subjecti et fundamentum ac medium necessarium pro ejusdem felicitate (3). Quod si quis per accidens hæc ipsa ut ærumnarum et miseræ fontem apprehendat, potest etiam odio habere per abnormem mentis et cordis aberrationem, immo et vitam sibi eripere. Hæc ergo, quæ ad ipsam hominis constitutionem vel consistentiam naturalem, ut loquitur S. Thomas, pertinent, quamvis particularia sint, hoc ab aliis particularibus bonis differunt, quod naturale sit ea appetere, et ipsam felicitatis appetitionem

(1) Vide S. Thom. 1. p. quæst. 82, art. 2; 1. 2. quæst. 10, art. 2; de malo, quæst. 6, art. unie.

(2) S. Thom. 1. 2. quæst. 10, art. 1. Cfr. de verit. quæst. 22, art. 5.

(3) S. Thom. 1. 2. quæst. 10, art. 2, ad 3.um

concreta
traudet libertate
quoad exercitium et
specificationem,

nisi forte
ad naturalem
hominis
constitutionem
spectent, vel
sint necessario
connexa
cum felicitate.

proxime consequantur tamquam media ad illius assecutionem necessaria.

Dices propositionem hanc aperte videri contra S. Thomam, qui saepe scripsit voluntatem nostram non esse liberam circa finem, sed tantum circa mediorum electionem.—Respondendo, S. Doctorem, cum negat dari libertatem circa finem, intelligendum evidenter esse de fine ultimo, et quidem solum quoad specificationem, non vero quoad exercitium (1). Verum jam dicendum est de ipsa felicitate non in communi, sed prout in determinato objecto constituta, nempe in Deo; quamquam controversia haec potius ad Theologiam spectat.

(1) Si... apprehendatur aliquid ut bonum conveniens secundum omnia particularia, quae considerari possunt, ex necessitate movebit voluntatem; et propter hoc homo ex necessitate appetit beatitudinem, quae secundum Boetium (lib. III de Consolat. prosa II), est status omnium bonorum congregatione perfectus. Dico autem ex necessitate quantum ad determinationem actus, quia non potest velle oppositum; non autem quantum ad exercitium actus, quia potest aliquis non velle tunc cogitare de beatitudine, quia etiam ipsi actus intellectus et voluntatis particulares sunt. Si autem sit tale bonum, quod non invenitur esse bonum secundum omnia particularia, quae considerari possunt, non ex necessitate movebit etiam quantum ad determinationem actus; poterit enim aliquis velle ejus oppositum, etiam de eo cogitare, quia forte est bonum vel conveniens secundum aliquod aliud particulare consideratum; sicut quod est bonum sanitati, non est bonum delectationi, et sic de aliis... Si ergo dispositio, per quam alicui videtur aliquid bonum et conveniens, fuerit naturalis et non subjacens voluntati, ex necessitate naturalis voluntas praefert illud, sicut omnes homines naturaliter desiderant esse, vivere et intelligere. Si autem sit talis dispositio, quae non sit naturalis, sed subjacens voluntati, puta, cum aliquid disponitur per habitum vel passionem ad hoc, quod sibi videatur aliquid vel bonum vel malum in hoc particulari, non ex necessitate movetur voluntas; quia poterit hanc dispositionem removere, ut sibi non videatur aliquid sic, ut scilicet cum aliquis quietat in se ipso, ut non iudicat de aliquo tamquam iratus. Facilius tamen removetur passio, quam habitus. Sic ergo quantum ad aliqua voluntas ex necessitate movetur ex parte objecti, non autem quantum ad omnia; sed ex parte exercitii actus, non ex necessitate movetur. S. Thom. de malo, quaest. 6, art. unic. Cf. ibid. ad 7.um; et 1 p. quaest. 82, art. 2 fin.; 1. 2. quaest. 10, art. 2, ubi haec scribuntur: Si proponatur aliquod objectum voluntati, quod sit universaliter bonum et secundum omnem considerationem, ex necessitate voluntas in illud tendit, si aliquid velit, non enim poterit velle oppositum. Si autem

105. PROPOSITIO 4.^a Circa bonum infinitum, Deum, intuitive cognitum, voluntas necessitate gaudet; secus vero si tantum abstractivae, ut fit in praesenti vita, apprehendatur.

Prima pars constat, quia Deus intuitive cognitus non solum est se in ipso infinitum bonum, explens plenissime totam capacitatem appetitivam voluntatis, sed etiam talis *apparet* perfectissima evidenter, ita ut nec in ipso objecto viso nec in ejus actuali amore relucere possit ulla ratio defectus, imperfectionis, incommodi vel mali cujusvis, sed e converso summa perfectio appetentis, summa convenientia, summa honestas, summa delectatio. Unde ex communissima Theologorum sententia in visione beatifica voluntas hominis caret respectu Dei omni libertate, sive quoad specificationem sive quoad exercitium (1).

Altera quoque pars probatur in primis experientia, ut quisque novit ex testimonio conscientiae. Praeterea ratione, quia bonum appetitur, prout cognoscitur. Atqui Deus abstractivae cognitus non exhibet illum ut hic et nunc explentem capacitatem appetitivam voluntatis, et satiantem omnia desideria nostra, ac proinde non talem, qui necessario hic est nunc amandus sit, quemadmodum ipsa demonstrat experientia. Ergo... (2). Immo vero amor Dei

Circa Deum intuitive cognitum voluntas necessitate gaudet.

secus vero circa Deum abstractivae cognitum.

proponatur ei aliquod objectum, quod non secundum quamlibet considerationem sit bonum, non ex necessitate voluntas fertur in illud. Et quia defectus cujuscuque boni habet rationem non boni, ideo illud solum bonum, quod est perfectum, et cui nihil deficit, est tale bonum, quod voluntas non potest non velle, quod est beatitudo. Alia autem quaelibet particularia bona, in quantum deficiunt ab aliquo bono, possunt accipi ut non bona; et secundum hanc considerationem possunt repudiari, vel aprobari a voluntate, quae potest in idem ferri secundum diversas considerationes.

(1) Vide Suarez (de ultimo fine hominis, disp. 9, sect. 1 et 2), Valentia (In 1.^{am} 2.^{ae}, disp. 1, quaest. 4.^a punct. 1), Salas (In 1.^{am} 2.^{ae}, tract. 2, disp. 7, sect. 2; et tract. 5, disp. 4, sect. 3), Vazquez (In 1.^{am} 2.^{ae}, disp. 16 cap. 2), Bartholom. Medina (In 1.^{am} 2.^{ae} quaest. 4, art. 1 et 1), Cajetan. (In 1.^{am} part. quaest. 82 art. 1 et 2), Ferrariens. (In lib. 2.um Contr. Gent. cap. 62), Capreol. (1.º dist. 1, quaest. 3, art. 1, conclus. 4 et 5), etc. etc.

(2) Vide S. Thom. 1 p. quaest. 82, art. 2 fin.; de Malo, quaest. ad 7.um

abstractive cogniti, ut scribit Suarez, in hac vita «liber est non solum quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem. Quia licet Deus secundum se sit universale bonum, apprehendi tamen potest per modum cuiusdam particularis boni, et in eo apprehendi potest aliqua ratio mali seu incommodi, saltem in ordine ad effectus ejus. Multoque magis potest inveniri hæc incommoditas vel difficultas in intentione vel amore ipsius Dei; et ideo facile potest a voluntate refutari, et interdum etiam Deus ipse odio haberi» (1).

Quæ cum ita sint, voluntas nostra in hac vita ubicunque operatur cum sufficienti advertentia et consideratione objecti, videtur nullum habere actum simpliciter necessarium quoad exercitium, sive circa finem sive circa media, ideoque esse libera libertate contradictionis vel quoad exercitium (2).

Dices. Prima cogitatio hominis naturalis est, quam profunde nequit homo avertere, Ergo amor quoque vel actus volitionis inde consequens naturalis erit ac necessarius, et sic aliquis actus erit non liber quoad exercitium, quemadmodum docuit Cajetanus (3) et quidam alii (4)—*Respondeo, conc. ant., neg. conseq.* Et ratio est, quia voluntas, ubi adest deliberatio, nunquam movetur quoad exercitium, nisi objectum ipsum in suo genere sufficienter concurrat ad illam necessitatem, et omnino sibi subiciat voluntatem. Sed objectum, quod per primam cogitationem proponitur, non est hujusmodi, quia sæpe est quoddam particulare bonum ac deficiens. Ergo....» (5). Ita que licet prima cogitatio hominis sit naturalis, nec possit eam homo non habere pro eo instanti, in quo illam naturaliter recipit, potest tamen «statim ac sufficienter advertit, illam tollere; et hoc est sufficiens, ut voluntas non necessitetur quoad exercitium, cum liberum illi sit vel consentire, vel non consentire, sed divertere cogitationem. Deinde etiamsi prima cogitatio sit naturalis, iudicium tamen de objecto deligendo vel non deligendo potest non esse omnino

(1) Suarez, *Metaphys.* disp. 19, sect. 8, num. 15.

(2) Cfr. Suarez, *de voluntar. et in voluntar.* disp. 6, sect. 3.

(3) In 1.^{am} 2.^æ, quest. 9, art. 4.

(4) Apud Suarez, *Metaphys.* loc. nup. cit. num. 11.

(5) Suarez, *ibid.* num. 11, ubi plura requirere *ibid.* et num. 12.

naturale, quia, stante illa naturali cogitatione, potest voluntas applicare intellectum, ut ad iudicium ferendum magis rem consideret, et inquirat. Quod si intellectus, nondum ita sufficienter advertit, ut hoc sit in potestate voluntatis, nondum est sufficiens rationis usus actualis, et ideo etiam non est plena libertas; indeque sequuntur motus, quos Theologi vocant indeliberatos» (1).

106 PROPOSITIO. 5.^a «Libertas voluntatis evidentius et perfectius exercetur in electione mediorum, adeo ut omnis actus liber, quatenus talis est, participet aliquo modo rationem electionis, et sub ea ratione possit sub consultationem cadere» (2).

Hac ratione explicanda et temperanda videtur sententia illorum, qui voluntatem esse liberam duntaxat in electione mediorum, non vero in intentione finis. Declaratur autem, et simul probatur, præclare propositio a P. Suarez, quia ad intentionem finis fertur voluntas, ut alibi declaratum reliquimus (3), in virtute inclinationis naturalis divinitus impressæ, quamvis libere feratur; ad electionem vero mediorum fertur ex vi appetitionis finis, quam voluntas habet. Ergo specialiori modo magisque ex propriis se movet voluntas in electione mediorum, quam in intentione finis. Atqui voluntas eo perfectius operatur libere, quo magis se movet. Ergo stat prima pars propositionis.

Altera vero pars probatur, «quia libertas cujuslibet actus provenit ex variis rationibus, quæ sunt in objecto vel in ipsomet actu, e. ex formali, vel saltem virtuali, collatione earum. Nam, si sit libertas quoad specificationem, oportet quod in objecto sit aliqua ratio boni, propter quam diligi possit, et aliquis defectus vel aliqua ratio mali, propter quam possit odio haberi; si vero sit libertas tantum quoad exercitium, oportet ut vel in objecto, vel saltem in ipsomet actu, sit aliquis defectus vel carentia bonitatis, ob quam possit apprehendi ut hic et nunc disconveniens, vel saltem non necessarius;

Libertas voluntatis evidentius exercitur in electione mediorum,

adeo ut omnis actus liber, quæ talis, participet aliquo modo rationem electionis:

(1) Suarez, *ibid.* num. 13.

(2) Suarez, *loc. cit.* num. 19.

(3) Vide supra, num. 76, pag. 199.

atque ita quoties actus et ejus omissio est libera, fit inter has rationes quædam collatio, explicita aut implicita, et ita etiam fit quædam electio unius actus præ alio, vel unius actus præ omissione ejus, aut e contrario. In hac vero electione unius præ alio, necesse est, ut comparatio fiat in ordine ad aliquod tertium, vel ad aliquam rationem communem, ad quam sit voluntas aliquo modo affecta formaliter aut virtute, ut possit habere aliquod principium vel fundamentum electionis faciendæ. Nam qui eligit inter bonum honestum et delectabile, certe supponitur affectus ad bonum ut sic, alias non statim eligeret inter specialia bona, sed prius secum statueret, an bonum esset sibi prosequendum; et idem est in omnibus similibus. Sic igitur, licet tendentia in finem particularem, quatenus est motus in aliquod objectum propter bonitatem suam, et in alia propter ipsum, sit amor vel intentio finis, tamen, quatenus est actus liber, quo hoc bonum præfertur aliis, est virtualis electio hujus boni, ut sit medium, vel certe pars felicitatis, quam voluntas intendit in suis actibus. Et ipsemet actus intentionis vel dilectionis etiam ultimæ felicitatis, quatenus hic et nunc exercetur libere, et præfertur ejus carentiæ vel otio, est virtualis electio, qua talis actus hic et nunc eligitur ut medium ad inchoandam vel obtinendam felicitatem. Atque hac ratione dici solet, omnem intentionem finis particularis esse virtualem electionem, felicitatis, ad quam non semper est necesse, ut præcedat intentio elicitata ipsius felicitatis, sed sufficit naturalis ac necessaria propensio. Sic igitur omnis consultatio versatur modo proportionato circa electionem, et omnis actio libera participat aliquam rationem electionis; et ideo ipsa formalis ac propria electio, quæ procedit a propria et elicitata intentione finis, censetur actio maxime libera; atque hac ratione liberum arbitrium dicitur quasi per antonomasiam versari circa electionem, quamvis plures alios actus liberos habeat, ut declaratum est (1).

quapropter liberum arbitrium quasi per antonomasiam elicitatur versari circa electionem.

107. PROPOSITIO 6.^a Quamvis homo, cum efficaciter intendit finem, libertate polleat in plerisque electionibus, potest tamen fieri, ut efficax intentio tollat immediatam

(1) Suarez, ibid. num. 16, 20. Cfr. Suarez, *de voluntar. et involuntar.* disp. 8. sect. 4. num. 4.

libertatem electionis; sicut etiam imperium efficax determinatum ac de præsentī videtur tollere immediatam libertatem actus imperati.

Et questio est, ut per se patet, de iis electionibus quæ re distinguuntur ab intentione.

Prima pars probatur, «tum quia sæpe jam non existit physice intentio (licet existat in memoria), cum ad electionem devenitur», tum quia pierumque multa suppetunt media, quorum quodlibet sufficit ad finis assecutionem, quo in casu licet intentio efficax necessitet vage et indeterminate ad eligendum *aliquod* medium, non tamen præcise ad hoc vel illud (1).

Quamvis homo, cum efficaciter intendit finem, libertate polleat in plerisque electionibus;

Altera vero pars probatur, quia interdum non nisi unum adest, vel cognoscitur medium ad finem assequendum, ut si v. g. efficaciter intendas Americam petere, necesse tibi erit conscendere navim. Atqui voluntas, quamdiu durat efficax intentio finis, non potest non eligere medium, quod *apparet* unicum et necessarium. Secus enim efficax objecti volitio stare posset cum impedimento illius assequendi, cujus remotio ex libertate voluntatis penderet, id autem conceptui efficacis intentionis repugnat, cujus ratio in eo stare videtur, quod ex virtute illius sequatur effectus, si possibilis sit, vel si sit in potestate volentis. Ergo ex suppositione intentionis efficacis voluntas non est immediate libera in electione medii unici et necessarii. Hinc etiam ex communi omnium sensu hæc valida habetur argumentatio: *Potes, et non facis? Ergo non vis.* Ideo autem dicitur ejusmodi electio non esse *immediate* libera; quia mediata et absolute ac simpliciter libere est dicenda, quandoquidem penes ipsam voluntatem est intentionem ipsam efficacem tollere, et sic etiam ab electione desistere, quia electio solum est necessaria ex suppositione intentionis efficacis; sicut etiam ipsi actus aliarum potentiarum, qui ex libero voluntatis imperio ponuntur, quamvis immediate et in seipsis liberi non sint, liberi denominantur, et sunt mediate propter libertatem voluntatis imperantis. Estque

fieri tamen potest, ut efficax intentio tollat immediate libertatem electionis.

Quid importet efficacis intentio.

(1) Vide Lossada, *de anim.* disp. 9, cap. 6, num. 120.

doctrina hujus propositionis communissima inter Doctores (1). Cæterum hæc, quæ diximus de necessitate hujusmodi electionis, videntur intelligenda esse de ipsa ejus, ut itam dicam, substantia; nam etiam electio unici et necessarij medij potest esse libera quoad intensionem actus et quoad circumstantias temporis, loci aliasve id genus, nisi illæ quoque per ipsam finis intensionem efficacem determinatæ sint (2).

Tertie demum pars, quæ communior est inter Scholasticos eodem modo probatur.

168. **Dices 1.º** contra ultimam propositionem. Non apparet, in quo instanti sit necessaria electio unici medij ex efficaci intentione profecta. Ponamus enim finis assecutionem ex decreto voluntatis locum habere debere intra mensem. Profecto electio medij non erit prorsus necessaria usque ad ultimum instans. Atqui supposita divisibilitate infinita continui etiam successivi ac temporis, nullum assignari potest instans ante initium sequentis, quo non sit aliud huic immediatus. Ergo nunquam de facto aderit necessitas electionis.—**Respondeo** negotium morale, quod ex hominum existimatione taxari solet, qualis est computatio mensis, non esse redigendum ad angustias et quisquilias instantium physicorum: quare electionem pro illo puncto temporis esse necessariam, pro quo censetur ex morali judicio necessaria.

Dices 2.º Intentio non est causa electionis. Ergo non intelligitur, quo pacto possit necessariam reddere electionem.—**Respondeo**. Jam superius vidimus disputari, utrum intentio moveat ad electionem physice, an moraliter. Sed quamvis non moveat physice, necessitas electionis potest

(1) Vide S. Thom. (1 p. quæst. 19, art. 3; 1. 2. quæst. 13, articulo 6, ad 1.^{am}; quæst. 10, art. 2, ad 3.^{am}), Suarez (*de voluntar. et involuntar.* disp. 8, sect. 4, num. 4 seqq.), Vazquez (In 1.^{am} 2.^{am} disp. 43, cap. 4), Valentia (In 1.^{am} 2.^{am} disp. 2, quæst. 8, punct. 4), Salas (In 1.^{am} 2.^{am} tract. 6, disp. 1, sect. 5, num. 38), Bartholom. Medina (In 1.^{am} 2.^{am} quæst. 13, art. 6), Cajetan, et Conradum (In 1.^{am} 2.^{am} quæst. 13, art. 6), Ferrariensem (In 1.^{am} *Contr. Gent.* cap. 38), Azor (*Instit. moral.* tom. 1, lib. 1, cap. 26, quæst. 8), Oviedo (*de anim. Controv.* 11, punct. 3), Soares lusitan. (*de anim.* tract. 6, disp. 1, sect. 4, paragr. 3, num. 90), Lossada (*de anim.* disp. 9, cap. 6, num. 129.)

(2) Lossada, loc. cit. num. 120.

provenire ex potentiarum naturali consensione, quæ postulat, ut voluntas, posita efficaci intentione, determinata sit ad eligendum.

Dices 3.º Interdum appetit quis absolute beatitudinem in communi vel in particulari, et tamen non eligit observantiam mandatorum in communi nec in particulari, quamquam judicet eam esse necessariam ad assequendam beatitudinem—**Respondeo**, id accidere vel quia reapse non appetitur efficaciter hic et nunc beatitudo, vel quia appetitus efficax, qui forte adfuit, non perduravit, et propterea non sequitur electio mediolorum.

Dices 4.º Si intentio efficax necessario induceret electionem, hæc sicut in se ipsa jam non foret immediate libera, sed solum mediate et in causa, videlicet per ordinem ad intensionem, ita nec proprium ac peculiari habere posset meritum, sed tantum meritum intentionis. Atqui hoc falsum est: nam qui martyrium subit ex intentione propugnandæ fidei, magis profecto meretur, quam qui solam habet voluntatem propugnandi fidem. Ergo ex electione medij, quod necessarium reputatur ad assecutionem finis, novum accrescere potest meritum, ac proinde medij electio immediate et in se libera esse debet. Eademque difficultas fit contra necessitatem actus imperati provenientem ex imperio efficaci ac determinato—**Respondeo**, *neg.* Major. ex multorum sententia (1); nam meritum non existit ex sola libertate, sed insuper ex intrinseca bonitate actus, electio vero efficacem intensionem secuta, potest habere propriam et intrinsecam bonitatem atque honestatem, quam non amittit ex eo quod ponatur ex intentione finis: atque idem censendum est de actu imperato. Cum itaque hæc bonitas angetur bonitati intentionis et actus imperantis, angetur quoque meritum, licet actus ipse imperatus et electionis non sit immediate liber; fere sicut in eodem numerice actu si plura motiva distincta

(1) Vide Suarez (loc. cit. num. 6), Vazquez (loc. cit. num. 24), Azor (loc. cit. quæst. 8), Ripalda (*De Ente supernaturali*, disp. 68, sec. 4), Salas (In 1.^{am} 2.^{am} loc. cit. ad 5.^{am}, num. 46), Oviedo (loc. cit. punct. 3, num. 16), Soares lusitan. (loc. cit. num. 92), Lossada (loc. cit. num. 129).

Imperium
efficax, determinatum ac de
presenti, tollit
immediatam
libertatem
electionis.
Quædam diffi-
cultates solvunt.

virtutis concurrant, majus est meritum, quia meritum crescit ex incremento cujuslibet constitutivi. Nec est eadem ratio de actionibus externis, quæ ideo non dicuntur augere meritum supra meritum interiorum, quia ex longe communiori sententia non important propriam et intrinsicam bonitatem.

Dices 5.º Quisque appetitu efficaci desiderat beatitudinem perfectam. Atqui ad obtinendam beatitudinem perfectam necesse est mori; nam illam in hac vita non licet adipisci. Ergo si vera foret propositio nostra, deberemus desiderare, immo eligere mori. Hoc argumentum fuse pertractat P. Bartholomæus de Medina (1) — Responsio vero non mihi videtur ardua. In primis puto a plerisque raro appeti, vel intendi efficaciter perfectam beatitudinem paratam in cælis. Deinde dico mortem horri ab appetitu sensitivo, ac sæpe etiam a rationali, quia potest esse medium non solum ad perfectam beatitudinem, sed etiam ad summam et sempiternam infelicitatem. Ergo non mors simpliciter, sed mors bona duntaxat est medium necessarium ad perfectam felicitatem. Tertio mortem non esse medium, quod fas sit homini eligere proprio motu, sed acceptare, quando veniat, et sancte obire, ac sancte se ad illam præparare. Itaque illi, qui efficaciter intendit perfectam beatitudinem, medium non est mori, sed diligenter se ad sanctam mortem præparare, vel eandem procurare. Atqui procul dubio asserendum est, quicumque vult, et quamdiu vult efficaciter perfectam beatitudinem, non posse non se ad sanctam mortem præparare, quod qui non facit, signum est perspicuum, eum reapse non efficaciter appetere finem.

Dices 6.º Voluntas in momento temporis, quo imperat actum aliquem de præsentibus, habet in actu primo immediatam libertatem ad actum imperatum ponendum vel non ponendum, siquidem habet circa objectum illius cognitionem proponentem rationes, quibus attrahatur, et retrahatur. Huic autem immediatæ libertati respondere debet suum exercitium, quod non est aliud præcise, quam actus ipse imperatus. Ergo actus imperatus, utpote exercitium libertatis immediate in actu primo, debet esse immediate liber, et non

(1) In 1.º 2.º, quæst. 5, art. 7, ad 2.um argumentum.

necessarius — Respondeo. «Datur quidem in actu primo immediata libertas ad actum imperabilem, sed quæ respiciat illum ut ponendum in sensu diviso a necessitate immediata, adeoque ut conjunctum cum omissione imperii efficaci: non enim illum immediate respicit ut imperatum, sed potius ut non imperatum. Itaque in eo instanti libertas immediata in actu primo, disjunctim respicit exercitia duo, scilicet vel imperium necessitans ad actum imperatum, vel actum istum ut sine imperio elicendum: quorum quolibet posito, jam respondet ei libertati suum exercitium. Nec tunc adsunt in actu primo duæ libertates invicem independentes, quia immediata libertas ad actum imperabilem debet includere vel carentiam potestatis ad imperandum, vel potestatem omitendi imperium» (1).

ARTICULUS VII.

Darinè possit pura omissio libera.

109. Post declarata genera actuum, in quibus est, vel non est libertas, sequitur, ut investigemus, utrum etiam exerceri libertas queat omitendo actum, seu nullum ponendo actum. Quæstio vero breviter non tam discutienda, quam proponenda est in gratiam Theologorum, a quibus non solum tractari ea solet, sed etiam quædam alia eandem subaudientia, ut v. g. an pura omissio sit peccaminosa, vel possit esse meritoria. In primis autem, ut terminorum vim percipias, id præ oculis habendum tibi est, omissionem, quæ generatim importat carentiam actus, posse esse duplicem, puram et non puram. Omissio non pura est ea, quæ procedit ex positivo actu voluntatis incompossibili cum actu omissio: sic omittit amorem Petri, qui odio habet illum, vel habet actum nolendi amorem. Quæ omissio, ut vides, potest causari ab alio actu vel directe, vel indirecte: directe, volendo omittere quod quis facere potest, vel tenetur; indirecte vero aut occasionaliter, quando actus ille aliud intendit, unde necessario sequitur

Status quæstionis declaratur.

Quid omissio non pura,

et quomodo illi modo habeatur.

(1) Lossada, loc. cit. num. 128, ubi legi queunt quæ sequuntur.

omissio, ut si orationem omittas, quia somno vel ludo indulges (1). Omissionem hujusmodi non puram passim dari, extra omnem controversiam est, quia experientia ipsa innotescit; ac dubium versatur circa omissionem duntaxat puram, cujus nomine intelligitur omissio, quæ a nullo actu positivo, sive directe sive indirecte, procedit, ac proinde consistit in mera suspensione actus, quemadmodum si omittas Dei amorem, ita ut nec habeas actum odii, nec reflexam nolitionem amandi, nec alium actum voluntatis impossibilem cum amore.

quid omissio
pura.

In quo conve-
niunt auctores.

Probe autem nota non disputari de possibilitate omissionis puræ necessariæ, sed tantum liberæ; nemo enim negat dari posse puram omissionem necessariam, eam nempe quæ datur ex defectu alicujus necessarij prærequisiti ad operandum, ut si v. g. desit objecti propositio per iudicium practicum (2) ex parte intellectus, aut etiam divinus concursus ad actum omissum; tunc enim non potest non pure omitti actus. Nota etiam multos scriptores possibilitatem omissionis puræ tuentes, facile concedere, quod omissio saltem actus directi sit impossibilis moraliter seu ex ordinariæ contingentibus, nisi attentionem ad aliud objectum distinctum aut repugnans divertendo, quia, ut ait Eximius Doctor, «difficillimum esset, existente perfecta et practica advertentia rationis, omnem actum voluntatis suspendere» (3). Controversia ergo est solum, vel certe præcipue, de physica possibilitate. Thomistæ (4) cum multis veteribus, quibus ex nostra Societate adstipulantur cardin. Pallavicinus, Aldrete (5) et

et in quo
discrepent: pri-
ma opinio.

(1) Vide Suarez, In 1.^{am} 2.^e, tract. de peccatis, disp. 3, sect. 2, num. 3; Lossada, de anim. disp. 9, cap. 4, num. 72.

(2) Vide supra num. 54, pag. 128.

(3) Suarez, loc. nuper cit. num. 6 et 7; *Metaphys.* disp. 10, sect. 4, num. 8. Cfr. Valentia (In 1.^{am} 2.^e, disp. 2, quæst. 1, punct. 1, fin.), Lossada (*de anim.* disp. 9, cap. 4, num. 82).

(4) Vide Cajetan. (In 1.^{am} part. quæst. 63, art. 5 fin.), Bartholomeum Medina et Conrad. (In 1.^{am} 2.e quæst. 71 art. 5), et alios apud Salas. Medina tamen docet puram omissionem liberam esse moraliter duntaxat, non logicè impossibilem.

(5) Apud Lossada, loc. cit.

Quiros (1), generatim negant posse dari puram omissionem; affirmant tamen Scotistæ cum Subtili Doctore (2) et alijs antiquioribus (3), quibus adhæret major potiorque pars nostratum cum Francisco Suarez (4), Gregorio de Valentia (5), Didaco Ruiz de Montoya (6), Joanne Salas (7), Jacobo Granada (8), Joanne Martínez de Ripalda (9), Theophilo Raynaudo (10), Petro Hurtado (11), Gaspare Hurtado (12), Roderico Arriaga (13), Francisco Oviedo (14), Francisco Soarez lusitano (15), Lossada (16), Struggle (17), aliisque. S. Thomas ab utraque opinione pro se adducitur. Nam non uno in loco diserte docuit, quod *voluntarium potest esse absque actu, quandoque quidem absque actu exteriori cum actu interiori, sicut cum vult non agere, aliquando autem etiam absque actu interiori, sicut cum non vult agere* (18); quæ quidem a quibusdam adducuntur in patrocinium secundæ sententiæ. Prioris vero patroni alii alia producant Aquinatis testimonia, in

secunda
communio.

Men S. Thomæ

(1) *Curs. philos.* disp. 100, sect. 3.

Pro hac quoque sententiâ laudatur a quibusdam P. Gabriel Vazquez (In 1.^{am} 2.^e, disp. 92, cap. 2), ubi longe probabilior dicit esse hanc opinionem, quamvis in fine concedat voluntatem, propositis duobus bonis inæqualibus, posse per breve tempus negare omnem consensum, etiam si hec omissio actus non causetur affectu alterius rei; et ideo ab alijs citatur pro altera opinione.

(2) Vide apud Mastrium, *de anim.* disp. 7, quæst. 4, art. 2.

(3) Apud Salas, In 1.^{am} 2.^e, tract. 3, disp. 1, sect. 3, num. 21.

(4) *Metaphys.* disp. 10, sect. 4, num. 8.

(5) In 1.^{am} 2.^e, disp. 2, quæst. 1, punct. 1.

(6) *De Prædestin.*, disp. 37, sect. 1, num. 13; et disp. 42, sect. 7, num. 17.

(7) In 1.^{am} 2.^e, tract. 3, disp. 1, sect. 3, num. 21 seqq.

(8) In 1.^{am} 2.^e, controv. 2, disp. 3, num. 3.

(9) *De ente supernaturali*, disp. 70.

(10) *Theolog. natur.*, dist. 1, num. 33.

(11) *De anim.*, disp. 15, sect. 7.

(12) *De peccat.*, disp. 3, difficult. 17.

(13) *De anim.*, disp. 8, sect. 6; *de actib. human.* (in cursu theologico), disp. 7, sect. 4.

(14) *De anim.*, controv. 10, punct. 1.

(15) *De anim.*, tract. 6, disp. 1, sect. 5.

(16) *De anim.*, disp. 9, cap. 4, 5.

(17) Part. 1.^a tract. 4, disp. 3, quæst. 2, art. 2.

(18) S. Thom. 1. 2. quæst. 6, art. 5. Cfr. 2.^a dist. 35, quæst. 1, art. 3 corp. et ad 5.^{am}; *de malo*, quæst. 2, art. 1, ad 2.^{am}